

Остапенко А.К.¹

Роль дискусії як методу навчання в підготовці майбутніх фахівців з міжнародної економіки

¹ Остапенко Анна Костянтинівна,
аспірантка кафедри педагогіки вищої школи та освітнього менеджменту,
Черкаський національний університету імені Б. Хмельницького, м. Черкаси, Україна

Анотація: Статтю присвячено з'ясуванню ролі дискусії як методу навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців з міжнародної економіки, основним підходам до класифікації дискусії серед традиційних та інноваційних методів навчання у вищій школі.

Ключові слова: дискусія, методика проведення заняття з використанням дискусії.

Початок ХХІ століття запам'ятовується в історії освіти як визначний період інтенсивного розвитку та якісних перетворень у сфері підготовки майбутніх фахівців, самоідентифікації національних систем вищої школи в умовах формування єдиного європейського освітнього простору. Невід'ємним компонентом навчального процесу в сучасних ВНЗ були й залишаються методи навчання як упорядковані способи взаємопов'язаної діяльності викладача і студентів, спрямовані на розв'язання навчально-виховних завдань вищої школи. У зв'язку з модернізацією національної системи вищої освіти вченими відбуваються пошуки впровадження інноваційних методів і технологій у процес навчання майбутніх фахівців. Важливе місце серед методів активізації пізнавальної діяльності студентів посідає дискусія.

Ю.К. Бабанський навчальні дискусії відносить до першої підгрупи методів стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності [2, с. 26].

А.М. Алексюк розглядає дискусію передусім як тематично спрямовану суперечку в академічній групі, однак, якщо дискусія підпорядкована дидактичним цілям (наприклад, на семінарі), вона виконує функцію методу навчання [1, с. 474].

До групи методів стимулювання й мотивації учіння, зокрема першої підгрупи (методи стимулювання інтересу до навчання), відносить навчальну дискусію й Н.С. Мойсенюк [6, с. 315-318].

До групи методів стимулювання й мотивації учіння відносить метод навчальної дискусії й С.С. Пальчевський за умови відповідної підготовки учнів чи студентів, яка полягає в опрацюванні додаткової літератури з теми [10, с. 335].

Н.П. Волкова, характеризуючи методи проблемно-розвивального навчання, розглядає дискусію як різновид (варіант реалізації) евристичного методу. Проте автор рекомендує використовувати дискусію на заняттях у поєднанні з евристичною бесідою, дидактичною грою, постановкою проблемних запитань та частковим поясненням нового матеріалу викладачем [3, с. 316].

С.О. Смирнов, І.Б. Котова, Є.М. Шиянов у посібнику з педагогіки [12, с. 194-195] дискусію як організацію обговорення навчального матеріалу подають у групі методів розвитку психічних функцій, творчих здібностей і особистісних якостей тих, хто навчається, куди, окрім дискусії, входять творчі завдання; постановка проблеми чи створення проблемної ситуації; створення креативного поля; переведення ігрової діяльності на творчий рівень.

В. Оконь теж вважає дискусію активним методом у навчальному процесі й виокремлює три види дискусії: 1) «побіжна», яка виникає стихійно під час розгляду або обговорення складних питань, що цікавлять учасників дискусії; 2) дискусія, спрямована на формування переконань; 3) справжня навчальна дискусія, яка спеціально організовується для розгляду важливої дидактичної проблеми [7, с. 274-275].

Г.О. Ковальчук, розглядаючи дискусію як спосіб передачі знань від викладача до студента й від студента до студента, відносить її до групи проблемних методів і називає такі різновиди, як дискусія, пов'язана з викладом, дискусія круглого столу, групова дискусія, оглядова (загальна) дискусія, мозковий штурм [5, с. 97].

О.І. Пометун вважає дискусію ефективним методом у контексті технології інтерактивного навчання, виокремлюючи її різновиди: дискусія в малих групах, дискусія в загальному колі, круглий сіл, засідання експертної групи (або петельна дискусія, форум, симпозіум), концентричні кола, дискусія у стилі телевізійного ток-шоу, займи позицію, карусель, безперервна шкала думок, обмін проблемами, оцінювальна дискусія, павутинка дискусії, письмова (тиха) дискусія, письмові дебати, бліц-дискусія, мозковий штурм, торнадо та ін. [11, с. 116].

На думку автора, під час організації інтерактивного навчання важливим є здійснення зв'язку між формою розташування меблів та використовуваними методами навчання як обов'язкова умова успішного кінцевого результату. Так, для застосування різновидів дискусії оптимальними формами є прямокутник, коло й, особливо, «дис-

кусійний клуб». Якщо форма кола вимагає розміщення учасників дискусії без столів на стільцях по колу, і викладач сідає разом зі студентами, то «дискусійний клуб» – це така форма організації заняття, за якою студенти розміщуються малими групами (4-5 осіб) навколо декількох столів, а між столами є вільний простір для пересування. Слабкими сторонами цієї форми, як вважає О.І. Пометун, є те, що викладачеві важко розподілити увагу між усіма групами учасників дискусії, тому контроль за роботою кожної групи ускладнений [Там само, с. 117].

Аналіз літератури показав, що в науковців відсутній єдиний погляд на визначення місця дискусії у класифікації методів навчання у вищій школі, проте щодо трактування самого поняття дискусії думки вчених збігаються.

Наприклад, як це визначає Т.Б. Гриценко, «дискусія – форма колективного обговорення на занятті в академічній групі, мета якої виявити істину через зіставлення різних поглядів, правильне розв'язання проблеми. Під час такого обговорення виявляються різні позиції, а емоційно-інтелектуальний поштовх пробуджує бажання активно мислити» [4, с. 140].

За визначенням О.І. Пометун, дискусія як інтерактивний метод навчання сприяє розвитку критичного мислення тих, хто навчається, дає можливість обрати власну позицію, формує навички аргументації та відстоювання своєї думки, поглиблює знання з обговорюваної проблеми [11, с. 116].

Дидакти, які досліджували методіку проведення дискусії у вищій школі, сходяться також і у визначенні етапів під час дискусії. Г.О. Ковальчук пропонує виокремлювати вступ; формулювання проблеми з метою спонукання до мислення та виступів студентів за темою дискусії; власне дискусія; підбиття підсумків викладачем [5, с. 98].

Г.О. Ковальчук, окрім основних етапів проведення дискусії, виділяє у структурі заняття ще й кроки. Однак це стосується дискусії, що проводяться в малих групах. Наприклад, Г.О. Ковальчук пропонує структуру заняття, на якому використовується метод дискусії, представити в такому вигляді: *Крок 1*: Визначення проблеми. Поділ студентів на творчі групи. Вибір лідерів у групах. Надання джерел інформації та окреслення спільних для них завдань. *Крок 2*: Ознайомлення груп із певними завданнями. Аналіз джерел інформації. Дискусія в творчих групах з приводу визначеного завданням рішення. Прийняття в групах оптимального розв'язання проблеми та його обґрунтування в кожній групі. *Крок 3*: Презентація лідерами висновків дискусії в творчих групах. Вибір опти-

мального розв'язання та обґрунтування обраного загального рішення проблеми. Підбиття підсумків дискусії [5, с. 99].

Розглядаючи дискусію як ефективний метод групового навчання в контексті інтерактивної технології, О.І. Пометун теж пропонує у структурі заняття та підготовки до нього виокремлювати такі структурні компоненти, як кроки: *Крок 1*: Планування дискусії. Вибір теми для обговорення. Складання плану дискусії. Підготовка викладачем (учителем) матеріалу для домашньої самостійної роботи. Складання викладачем списку запитань, що допоможуть спрямовувати та привертати увагу учасників дискусії до проблеми. *Крок 2*: Створення атмосфери довіри та взаємодопомоги. Обговорення правил культури ведення дискусії. *Крок 3*: Початок обговорення проблеми. *Крок 4*: Хід і завершення дискусії. *Крок 5*: Підбиття підсумків дискусії за схемою: Які найбільш переконливі аргументи обох сторін? Перерахувати їх. Якщо під час обговорення виникли додаткові запитання, то вказати, де можна знайти інформацію [11, с. 116-117].

Для успішного проведення дискусії важливо, щоб викладач (або ведучий-студент) умів встановлювати психологічний контакт між учасниками дискусії. Викладач має враховувати досвід та рівень загальноосвітньої та фахової підготовки студентів, чітко усвідомлювати, навколо яких моментів може розгорнутися суперечка. У зв'язку з цим, як рекомендують у літературі з професійної освіти, викладач під час дискусії повинен: 1) добре бути обізнаним з проблемою, зі складом учасників дискусії та методикою проведення дискусійного дійства; 2) володіти сформованими вміннями керувати дискусією, слухати доповідачів, аналізувати відповіді, узагальнювати та робити висновки; 3) мати авторитет серед студентів, бути тактовними і толерантним; 4) стимулювати висловлювання міркувань, продукування ідей; 5) роз'яснювати складні суперечливі питання з проблеми; 6) підтримувати дискусію в потрібному руслі; 7) поважати чужу думку, навіть за умови, якщо викладач з нею не погоджується; 8) володіти потрібною інформацією та забезпечувати нею учасників дискусії; 9) підбивати підсумки дискусії.

Оскільки метод дискусії сприяє перетворенню студента з об'єкта навчання в суб'єкт, тобто в рівноправного учасника навчального процесу, то й перед студентами постають обов'язкові умови: 1) бути готовими синтезувати й систематизувати отримані на попередніх заняттях знання для аналізу практичних ситуацій; 2) виявляти різноаспектні підходи до розв'язання проблемних питань; 3) аналізувати конструктивні ідеї вчених, провідних фахівців галузі щодо пошуків

стратегічних рішень; 4) активно спілкуватися в колективі, сперечатися, відстоювати свою думку, доводити власну позицію та спростовувати хибні думки тощо; 5) здійснювати рефлексію наприкінці дискусії.

О.І. Пометун вважає, що кроки на занятті та взаємодія між керівником дискусії (а ним переважно є викладач) та її учасниками залежать від різновиду самої дискусії. Наприклад, оцінювальна дискусія, окрім названих вище кроків, включає ще й об'єднання студентів у два кола. Ті, які знаходяться в центрі, обговорюють про-

блему, а зовнішнє коло разом з викладачем спостерігають за процесом і заповнюють спеціально підготовлену таблицю за прізвищами учасників, фіксуючи заохочувальні та штрафні бали. Кожний зі спостерігачів завчасно отримує листок індивідуального оцінювання учасника дискусії, за яким йому доручено спостерігати. Наприклад, після проведення оцінювальної дискусії на тему «Вступ до митного союзу: всі «за» і «проти» викладачеві подають лист індивідуального оцінювання учасника дискусії в такому вигляді, як це показано в табл. 1.

Таблиця 1

Лист індивідуального оцінювання діяльності учасника дискусії Петренка О.В.

№ п/п	Вид діяльності	Кількість отриманих балів
1.	Визначення позиції учасника в дискусії	+ 2 бали
2.	Формування сутнісного зауваження	+ 1 бал
3.	Використання доказів та джерел інформації	+ 2 бали
4.	Залучення до дискусії інших учасників	+ 1 бал
5.	Постановка проблемних запитань з метою подальшого розвитку дискусії	+ 1 бал
6.	Виявлення суперечностей в аналізі явищ	+ 2 бали
7.	Пасивна позиція під час дискусії	- 1 бал
8.	Перебивання інших учасників	- 1 бал
9.	Прагнення говорити лише самому	- 1 бал
10.	Приймення гідності інших учасників	- 1 бал
11.	Загальна кількість балів	

Важливим кроком у ході цієї дискусії є підрахування викладачем загальної кількості балів і виставлення оцінок кожному її учаснику та підбиття підсумків.

Інші кроки спостерігаємо в дискусії у стилі телевізійного ток-шоу, мета якої попрактикуватися в публічному виступі, аргументованому висловлюванні своєї позиції, навчитися формулювати твердження, добирати аргументи, відстоювати їх, спростовувати думки інших, сперечатися. Для проведення такої дискусії обираємо тему, як наприклад, «Інтеграція України в Євросоюз чи в митний союз?». Обрана тема вимагає реалізації таких кроків: *Крок 1.* Підготовка дискусії: попереднє повідомлення теми для її учасників; вибір 2-3 експертів, формування запитань для експертів; підготовка експертами довідкової інформації з теми дискусії; вибір ведучого ток-шоу; обладнання аудиторії на кшталт студії (студенти сідають півколом перед експертами). *Крок 2.* Представлення учасникам дискусії ведучого та експертів. *Крок 3.* Повідомлення правил ток-шоу: 1) усі учасниками говорять коротко, конкретно; 2) слово для виступу може надавати лише ведучий; 3) зупинити промовця має право лише ведучий; 4) виступ експертів триває до 2 хвилин; 5) учасники дискусії ставлять запитання

експертам або роблять повідомлення не більше 1 хвилини; 6) експерти можуть звертатися один до одного із запитаннями. *Крок 4.* Пропозиція зайняти позицію в ході прослуховування двох доповідей з діаметрально протилежними думками.

Основні положення першої доповіді "Вплив Європейського союзу на зовнішньоекономічну діяльність України".

Міжнародні відносини України з Євросоюзом беруть свій початок з підписання 16 червня 1994 року Угоди про партнерство та співробітництво (УПС), яка набула чинності 1 березня 1998 р., хоча термін її дії тривав до 28 лютого 2008 року. Однак Угода сприяла розширенню співробітництва з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань і забезпечила правову базу для здійснення політичного діалогу та визначила головні загальні цілі, пов'язані з торгівлею інвестиціями, сталим розвитком, співпрацею в економічній, соціальній, фінансовій, громадянській, науковій, технологічній та культурній сферах.

До позитиву від вступу України в ЄС відносимо: 1) політичні вигоди: участь в Європейській колективній безпеці та гарантія територіальної недоторканості України; 2) економічні вигоди: макроекономічна стабільність, нові ринки

збуту для вітчизняних товарів та додаткові інвестиції в українську економіку, надання субсидій сільському господарству, зменшення митних тарифів та отримання позитивного сальдо торгівельного балансу; 3) соціальні вигоди: ефективний захист прав людини в інститутах ЄС, відкриття кордонів для більшого пересування українців та розширення можливостей для освіти, праці, відпочинку та забезпечення високого рівня життя населення; 4) культурні вигоди: широкий доступ до інформаційного потенціалу Євросоюзу.

Серед *переваг* можна виокремити також: 1) політичні переваги: стабільність політичної системи, адаптація національного законодавства до законодавства Євросоюзу, реформування неієспроможного вітчизняного судочинства; 2) економічні переваги: забезпечення розвитку середнього та малого бізнесу; упровадження стандартів ЄС у виробництво, підвищення конкурентоспроможності українських підприємств; 3) соціальні переваги: формування середнього класу, реформування середньої та вищої освіти, охорони здоров'я, соціального захисту; 4) ідеологічні переваги: поширення української культури, народних звичаїв і традицій в країнах Європейського Союзу.

Вступ України до Євросоюзу може мати негативні наслідки. Їх згрупуємо як загрози і як недоліки. Насамперед розглянемо *загрози*: 1) політичні: небезпека втягнення України в конфлікт цивілізацій, тобто між так званим Заходом і мусульманським населенням; 2) економічні: можливе переміщення до України шкідливих виробництв; 3) соціальні: поглиблення демократичного спаду, проблема незаконної міграції населення та відтоку висококваліфікованих вітчизняних фахівців; 4) культурні: падіння духовності, захоплення європейською культурою та мистецтвом, нехтування національними культурними традиціями.

До *недоліків* вступу України до Європейського Союзу відносимо такі: 1) політичні недоліки: можлива часткова втрата суверенітету, невизначеність стратегії розвитку ЄС, погіршення відносин з країнами колишнього Радянського Союзу та іншими країнами світу; 2) економічні недоліки: втрата конкурентоспроможності в певних галузях виробництва та сільського господарства, складність переходу на європейський рівень ціноутворення; 3) соціальні недоліки: ускладнення візового режиму із східними державами; 4) культурні (ідеологічні) недоліки: розмивання національної самобутності України.

Із перерахованих переваг та недоліків вступу України до Євросоюзу робимо висновок про те, що цілі Євросоюзу так і України переважно мають однаковий характер, взаємодоповнюються, а

отже, Україні є вигідним вступати до ЄС. Однак євроінтеграція як будь-яке об'єктивне явище має плюси й мінуси, пов'язані з процесом становлення структури Євросоюзу і стратегії його розвитку. Україні необхідно під час вступу до ЄС врахувати саме позитивні моменти (Доповідь підготовлено на основі матеріалу [8, с. 71-81]).

Основні положення другої доповіді "Вплив Митного союзу на зовнішньоекономічну діяльність України".

Створення митних союзів між державами – один з напрямів розвитку методів митно-тарифного регулювання. Це інтеграційне об'єднання розв'язує проблему безмитної торгівлі між країнами-учасниками й надає можливість встановити єдиний митний тариф для вирішення проблеми транскордонного переміщення товарів.

Митний союз є похідною від чисельних форм співробітництва на пострадянському просторі, одним із перших повноцінних економічних об'єднань. Митний союз є проектом економічної інтеграції чотирьох держав – Росії, України, Білорусі й Казахстану, який так і до цього часу залишився нереалізованим. Формування Митного союзу розпочалося в середині 90-х років минулого століття, коли Росія, Білорусь і Казахстан підписали угоду і до якої в березні 1996 року приєдналася Киргизія, а в лютому 1999 р. – Таджикистан. У жовтні 2000 року Митний союз було перетворено на Європейське економічне співтовариство у складі тих же п'яти країн – Росії, Білорусі, Казахстану, Киргизії та Таджикистану. А Україна, Вірменія і Молдова отримали в Європейському економічному співтоваристві статус спостерігачів. Вступ до Митного союзу має певні ризики для кожної країни-учасниці. По-перше, основною суперечністю є черговість вступу, індивідуально чи колективно подано заявки до вступу. Інтеграція в СОТ суттєво гальмує терміни вступу до Митного союзу всіх країн-учасниць. У червні 2009 року В. Путін заявив, що Росія, Білорусь і Казахстан мають намір вступити до СОТ єдиним блоком.

По-друге, на думку багатьох учених, Росія намагається захопити в Митному союзі домінуючі позиції, розширити сферу свого впливу та потіснити Європейський Союз.

Однак перебування в Митному Союзі має низку *переваг*. Основними серед них є такі: 1) значний трудовий потенціал цього регіону надасть можливість реорганізувати виробництво та поліпшити виробничий потенціал країн-учасниць; 2) можливість урегулювання організації транзиту через країни-учасниці нафти та газу до Європи; 3) сприяння розв'язанню спірних питань щодо процедури пропуску товарів через

митні кордони; 4) можливість уникнути політичні конфлікти; 5) єдиний митний тариф, який надасть змогу зменшити вартість товарів для країн; 6) спільний митний кодекс, який уможливить однаково тлумачити норми; 7) збільшення інвестицій до країн-учасниць Митного союзу та формування сприятливого інвестиційного клімату; 8) отримання прибутків всіма країнами; 9) сприяння підвищенню конкурентоспроможності продукції; 10) упровадження нових технологій у виробництво; 11) надходження коштів до державних бюджетів.

Недоліками вступу до Митного Союзу є: 1) прагнення Росії посісти місце лідера у Митному союзі; 2) виникнення конфліктів щодо єдиного митного кодексу; 3) відсутність єдиних норм щодо експорту нафти та газу між Росією, Білорусією до Європейського Союзу; 4) негативне ставлення країн Євросоюзу до створення Митного союзу; 5) відсутність підтримки з боку населення та його незадоволення ситуацією, що склалася між країнами-претендентами стати членом Митного союзу;

6) нескасування експортного мита між країнами; 7) зростання цін на імпортовані товари.

Участь України в проектах на пострадянському просторі формується за принципом багатовекторності – інтеграції в Європейські структури і одночасному збереженні ринків збуту в країнах СНД (Доповідь підготовлена на основі матеріалу [9, с. 178-195]).

Наступним кроком у дискусії може бути підготовка запитань до доповідачів і обговорення спірних питань, вибір оптимального розв'язання проблеми. Висновки обговорень у групах подаються коротко, вони містять синтез висловлених у групі аргументів з певним обґрунтуванням.

Отже, дискусія як метод колективного обговорення навчального матеріалу активно сприяє формуванню професійних, якостей майбутнього фахівця з міжнародної економіки, умінню виявити істину через зіставлення різних поглядів, відстоювання власної позиції, спростування хибних поглядів, а також слугує емоційно-інтелектуальним поштовхом до пробудження бажання активно й логічно мислити.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник / [А. М. Алексюк]. – К.: Либідь, 1998. – 560 с.
2. Бабанский Ю.К. Педагогіка высшей школы / Ю.К. Бабанский, Т. Ильина. – Алма-Ата: Мектеп, 1989. – 175 с.
3. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / [Н.П. Волкова]. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 576 с.
4. Гриценко Т.Б. Етика ділового спілкування: Навч. посібник / [Т.Б. Гриценко, С.П. Гриценко, Т.Д. Іщенко, Т.Ф. Мельничук та ін.]; за редакцією Т.Б. Гриценко, Т.Д. Іщенко, Т.Ф. Мельничук. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
5. Ковальчук Г.О. Активізація навчання в економічній освіті: Навч. посібник. – 2-ге вид., доп. / [Г.О. Ковальчук]. – К.: КНЕУ, 2003. – 298 с.
6. Мойсенюк Н.Є. Педагогіка: Навчальний посібник. 4-е видання, доповнення / [Н.Є. Мойсенюк] – К., 2003. – 615 с.
7. Оконь В. Введения в общую дидактику / В. Оконь. – М.: Высшая школа, 1990. – 384 с.
8. Осадча Н.В. Характеристика процесу інтеграції України до Європейського Союзу / Н.В. Осадча // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – № 3. – С. 71-81.
9. Осадча Н.В. Вплив Митного союзу Росії, Білорусі та Казахстану на зовнішньоекономічну діяльність України / Н.В. Осадча // Економічні інновації. – 2012. – Випуск 47. – С. 178-195.
10. Пальчевський С.С. Педагогіка: Навчальний посібник / [С.С. Пальчевський] – К.: Каравела, 2007. – 576 с.
11. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання / О.І. Пометун. – К., 2007. – 144 с.
12. Смирнов С.А. Педагогіка: педагогические теории, системы, технологии: Учебник для студентов высш. и сред. пед. учеб. заведений / [С. Смирнов, И. Котова, Е. Шиянов и др.]; под ред. С.А. Смирнова. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 512 с.

Ostapenko A. The role of discussion as a method of training international economy future specialists.

Abstract: The article describes the role of discussion as a method of studies in professional preparation future specialists on an international economy, a basic classification of discussion among the traditional and innovative methods of studies at higher school.

Keywords: discussion, methodology of using a discussion on lessons.

Остапенко А.К. Роль дискуссии как методу обучения при подготовке будущих специалистов по международной экономике

Аннотация: Статья посвящена определению роли дискуссии как метода обучения при профессиональной подготовке будущих специалистов по международной экономике, основным подходам к классификации дискуссии среди традиционных и инновационных методов обучения в высшей школе.

Ключевые слова: дискуссия, методика проведения занятия с использованием дискуссии.